

ยุกติ มุกดาวิจิตร

คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

สหศาสตร์ในโลกปัจจุบัน

ความเป็นศาสตร์ที่สร้างกันขึ้นมาในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 จนถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 นั้น สร้างมาพร้อมกับการแยกตัวจากกันของสาขาวิชาต่างๆ ดังเช่นที่เห็นได้ชัดได้แก่งานของอีมิล เดอร์ไคม์ (Émile Durkheim) นักสังคมวิทยาที่สร้างความเป็นศาสตร์สังคมขึ้นมาจากการอธิบายสภาวะ “ความเป็นจริงทางสังคม” (social facts) ว่าแตกต่างจากสภาวะอื่นๆ คือ สภาวะทางจิตใจและสภาวะทางวัตถุ แต่ทว่าสำหรับ เดอร์ไคม์ สภาวะทางสังคมก็มีลักษณะทั่วไปไม่ต่างไปจากวัตถุ ที่สามารถสังเกตเห็นได้ และจึงสามารถศึกษาได้ด้วยวิธีการเดียวกับที่วิทยาศาสตร์ธรรมชาติใช้ศึกษาวัตถุ (Durkheim 1895) ในทำนองเดียวกัน บรอนิสลาฟ มาลินอฟสกี (Bronislaw Malinowski) เสนอว่า หลักการสำคัญของการทำงานชาติพันธุ์พันธุ (ethnography) คือ การศึกษาทางทฤษฎี การเข้าใจโครงสร้างของสังคมที่ศึกษา และการถ่ายทอดรายละเอียดชีวิตของผู้คนที่ศึกษาได้ (Malinowski 1922, 1-25) ด้วยวิธีการดังกล่าว นักมานุษยวิทยาจึงแตกต่างจากนักวิชาการสาขาอื่นๆ พร้อมๆ กับที่มานุษยวิทยาจะกลายเป็นศาสตร์ที่พัฒนาเหนืองานเขียนทางชาติพันธุ์พันธุในสมัยก่อนหน้ามาลินอฟสกี ที่ไม่จำเป็นต้องได้รับการศึกษาทางทฤษฎีมาก่อน ทว่าก็ต่างจากศาสตร์อื่นๆ ที่เน้นการเก็บข้อมูลภาคสนามอย่างเข้มข้นจนรู้รายละเอียดของวิถีชีวิตของชนพื้นเมือง

ในหลายทศวรรษที่ผ่านมา ศาสตร์ทั้งสองจึงกลายเป็นสาขาวิชาเฉพาะทางที่แม้แต่ระหว่างสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาเอง ก็ยังแทบจะไม่ได้สนทนาแลกเปลี่ยนกัน จนแม้ในปัจจุบัน ภาควิชาสังคมวิทยาและภาควิชามานุษยวิทยาในมหาวิทยาลัยต่างๆ ทั่วโลก ก็มักจะแยกตัวเป็นเอกเทศกัน ด้วยจุดเน้นทางภววิทยา (ontology) หรือภาพความเข้าใจต่อสังคม-วัฒนธรรม และญาณวิทยา (epistemology) หรือแนวทางการค้นคว้าวิจัยที่ต่างกันไป สังคมวิทยานั้นมีภาพลักษณ์ทั่วไปที่การศึกษาสังคมขนาดใหญ่ สังคมสมัยใหม่ และสังคมเมือง เน้นการศึกษาสังคมโดยแยกตามสถาบันสังคมต่างๆ ส่วนวิธีวิจัยก็มักให้ความสนใจที่วิธีการเชิงปริมาณ นักสังคมวิทยาจึงมักต้องมีความรู้ทางสถิติบ้างไม่มากนักน้อย ส่วนมานุษยวิทยานั้น เน้นศึกษาสังคมขนาดเล็ก สังคมอื่นที่ไม่ใช่สังคมเดียว

กับนักมานุษยวิทยา วิธีการวิจัยของสาขานี้จึงให้ความสำคัญกับการทำงานกับคนพื้นเมืองในพื้นที่อย่างใกล้ชิด เน้นการศึกษาอย่างมีส่วนร่วม เพื่อเข้าใจคนจากมุมมองของพวกเขาเอง แล้วนำการศึกษาเฉพาะที่ไปเปรียบเทียบกับหลายๆ พื้นที่ต่อไป

อย่างไรก็ดี ความเป็นศาสตร์ของทั้งสองสาขาเปลี่ยนไปอย่างยิ่งอย่างน้อยนับตั้งแต่ทศวรรษ 1980 เป็นต้นมา สังคมวิทยาก้าวไปสัมพันธ์กับศาสตร์อื่นๆ มากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อวิทยาศาสตร์กระแสหลักถูกวิพากษ์ เรื่อยมาจนกระทั่งส่งผลกระทบต่อการศึกษาและทำให้ภาพแทนความจริงของสังคม สังคมวิทยาจึงให้ความสนใจต่อการศึกษาความรู้ด้วยวิธีการทางมนุษยศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการตีความและการศึกษาเชิงประวัติศาสตร์มากขึ้น ส่วนมานุษยวิทยาก็เปลี่ยนทั้งพื้นที่ศึกษา ซึ่งไม่จำเป็นต้องเป็นสังคมชนพื้นเมืองห่างไกลเท่านั้นอีกต่อไป ขนาดของสังคมที่ศึกษาก็ไม่ใช่เพียงสังคมขนาดเล็กอีกต่อไป แต่งานมานุษยวิทยาหลังทศวรรษ 1980 ต้องสามารถเชื่อมโยงสังคมขนาดเล็กกับสังคมที่ใหญ่กว่าได้มากขึ้น ส่วนวิธีการศึกษา ก็หันไปให้ความสนใจกับทั้งการตีความและการศึกษาเชิงประวัติศาสตร์มากขึ้นเช่นกัน

นอกจากนั้น ศาสตร์ทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาต่างก็พัฒนาขึ้นมาด้วยการสร้างความชำนาญเฉพาะทางของนักวิชาการแต่ละคน จนกระทั่งปฏิเสธได้ยากที่ศาสตร์ทั้งสองจะยังคงความเป็นเอกเทศจากศาสตร์อื่นๆ โดยไม่สัมพันธ์อย่างลึกซึ้งกับศาสตร์อื่น นอกสาขาวิชาตนเอง เป็นต้นว่า เมื่อนักมานุษยวิทยาสนใจวิถีการใช้ชีวิตของคนในสภาพแวดล้อมที่ส่วนใหญ่เป็นป่าดิบชื้น เนื่องจากผู้คนสนใจโลกทางธรรมชาติเป็นหลัก นักมานุษยวิทยาก็จะต้องมีความเข้าใจโลกทางธรรมชาติด้วยเช่นกัน หรือการที่นักสังคมวิทยาศึกษาด้านการแพทย์ ก็จะต้องเข้าใจความรู้ทางการแพทย์แผนปัจจุบัน ความรู้เกี่ยวกับกาพภาพของมนุษย์ หรือแม้แต่ความรู้เรื่องยาอย่างดีพอสมควรจึงจะศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมของการแพทย์และมิติทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับความเจ็บป่วยได้ ในที่สุดแล้ว ศาสตร์ทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาก็พัฒนาความเชื่อมโยงกับสาขาวิชาอื่นๆ นอกเหนือไปจากความรู้ของตนเอง ไปจนกระทั่งยังมีความเฉพาะทางก็ยิ่งมีความเกี่ยวข้องกับศาสตร์อื่นๆ จนกล่าวได้ว่า การศึกษาทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาในปัจจุบันแทบจะหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องก้าวข้ามไปสัมพันธ์กับศาสตร์ต่างๆ เสมอ

บทความทั้ง 6 ชิ้นในวารสารฉบับนี้สะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างศาสตร์ในสองลักษณะด้วยกัน ได้แก่ การที่ศาสตร์ทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาพัฒนาความรู้ด้วยการก้าวไปสนทนากับศาสตร์อื่นๆ และการที่ศาสตร์ที่นอกเหนือไปจากสองสาขานี้ให้ความสนใจต่อความรู้ทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

ในงานของ *ดำรงพล อินทร์จันทร์* เขาศึกษาสำนึกทางชาติพันธุ์ของชาว “นุง” ในประเทศจีน แม้ว่าความรู้หลักของการศึกษาชิ้นนี้จะนับได้ว่าเป็นความรู้ทางมานุษยวิทยาก็ตาม หากแต่การค้นคว้าของดำรงพลอาศัยการศึกษาประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์จากการอ่านและตีความคติชน (folklore) ที่เล่าเรื่องวีรบุรุษชาวนุง นอกเหนือจากการชี้ให้เห็นวิธีที่ชาวนุงใช้ในการแบ่งแยกตนเองออกจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่นแล้ว การทำความเข้าใจสำนึกชาติพันธุ์นี้ยังช่วยให้เข้าใจวิธีการศึกษาอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ ที่จะต้องอาศัยความรู้หลายๆ ด้านประกอบกัน นอกจากนี้ ผลงานของดำรงพลยังนับว่าเป็นการบุกเบิกการทำงานภาคสนามในพื้นที่ชนกลุ่มน้อยในประเทศจีนอย่างเข้มข้นของนักวิชาการไทย แม้ว่าการสำรวจภาคสนามในจังหวัดปกครองตนเองชนชาติจ้วง-มั่วและเขตปกครองตนเองชนชาติจ้วงกวางสี จะมีมานานเกินกว่าสองทศวรรษแล้วก็ตาม หากแต่การศึกษาด้วยวิธีการเก็บข้อมูลภาคสนามอย่างเข้มข้น ประกอบกับการใช้เอกสารประวัติศาสตร์และตำนานในพื้นที่แบบที่ดำรงพลทำ ยังนับได้ว่าอยู่ในขั้นเริ่มต้น งานศึกษาของดำรงพลจึงเป็นอีกก้าวหนึ่งของการศึกษาทางมานุษยวิทยาในประเทศไทย พร้อมๆ กับเป็นการเปิดทางให้การศึกษามานุษยวิทยาส่วนน้อยในประเทศจีนโดยนักวิชาการไทยได้พัฒนาต่อไป

บทความชิ้นถัดมาของ *วิภาส ปรัชญาภรณ์* สำรวจสถานะความรู้ของการศึกษาสังคมในประเทศที่เป็นหรือเคยเป็นประเทศสังคมนิยม กลุ่มงานที่เขาให้ความสนใจนั้นตกเถียงเกี่ยวกับภาวะสังคมที่เรียกได้ว่า “หลังสังคมนิยม” (postsocialism) ตลอดจนสนใจสำรวจวิธีวิทยาในการศึกษาสังคมลักษณะดังกล่าว งานของวิภาสวางอยู่บนการนำเอาศาสตร์ทางมานุษยวิทยาเข้าไปสนทนาและอาศัยกลวิธีในการศึกษาสังคมแบบเศรษฐศาสตร์การเมือง (political economy) ความสนใจนี้คาบเกี่ยวระหว่างการศึกษาทางมานุษยวิทยา ซึ่งเน้นการศึกษาพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งให้เห็นลักษณะเฉพาะ และนำไปสู่การศึกษาเปรียบเทียบข้ามสังคม-วัฒนธรรม กับศาสตร์ที่ให้ความสำคัญกับการศึกษาสังคมระดับรัฐจนถึงระดับโลก

การศึกษาทางมานุษยวิทยาที่สนใจเศรษฐศาสตร์การเมืองมีมาในโลกวิชาการสากลตั้งแต่ทศวรรษ 1980 ดังมีผลงานของเอริค วูล์ฟ (Eric Wolf 1982) ที่ศึกษาความเชื่อมโยงและการเปลี่ยนแปลงของสังคมทั่วโลก ซึ่งสัมพันธ์และมีส่วนสร้างระบบทุนนิยมตั้งแต่ศตวรรษที่ 15 หรือผลงานของซิดนีย์ มินท์ซ (Sidney Mintz 1985) ที่ศึกษาประวัติศาสตร์น้ำตาลที่เปลี่ยนแปลงจากการเป็นสินค้าทางไกลราคาแพงจากเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กลายเป็นสินค้าจำเป็นราคาถูกในยุโรป บทสำรวจของวิภาสขยายแนวทางการศึกษาสังคมขนาดใหญ่ที่ไม่ใช่สังคมทุนนิยมเต็มรูป หากแต่ยังคงคุณลักษณะความเป็นสังคมนิยม แต่ก็เปลี่ยนแปลงไปจากสาระสำคัญดั้งเดิมอย่างมาก แม้ว่าการนำวิธีการศึกษาแนวเศรษฐศาสตร์การเมืองมาใช้ร่วมกับการศึกษาทางมานุษยวิทยาจะไม่ใช่อะไรใหม่ในแวดวงวิชาการไทย แต่การศึกษาสังคมหลังสังคมนิยมเป็นประเด็นศึกษาใหม่อย่างยิ่งในแวดวงวิชาการไทย

บทความของ ญัฐจรี สุวรรณภักดิ์ สำรวจพัฒนาการของการศึกษา “สังคมวิทยาชีวิตประจำวัน” แนวทางการศึกษานี้กล่าวได้ว่าได้เชื่อมไม่เพียงศาสตร์ทางสังคมวิทยากับแนวทางการศึกษาทางปรัชญาที่ให้ความสำคัญกับการตีความ (interpretation) และปรากฏการณ์วิทยา (phenomenology) หากแต่ยังนับได้ว่าเป็นแนวหน้าของการนำสังคมศาสตร์ (social sciences) ที่เดิมทีถูกทำให้มีความเป็นวิทยาศาสตร์นับมาตั้งแต่ อีมีล เดอร์ไคม์ ให้ไปสัมพันธ์กับมนุษยศาสตร์ (humanities) แม้ว่าแนวทางนี้จะได้รับการบุกเบิกมาบ้างแล้วจากงานของแมกซ์ เวเบอร์ (Max Weber) หากแต่การศึกษาที่ให้รูปธรรมของแนวทางการวิจัยอย่างเป็นระบบนั้น กล่าวได้ว่าได้รับการพัฒนาโดยนักสังคมวิทยารุ่นหลังเวเบอร์ พวกเขาพัฒนาแนวทางการศึกษาแบบที่ญัฐจรีเรียกว่า “สังคมวิทยาชีวิตประจำวัน” ขึ้นมา แม้ว่าการศึกษาด้านนี้จะเป็นที่รู้จักกันอยู่บ้างแล้วในผลงานของนักสังคมวิทยาไทย หากแต่ผลงานที่สำรวจพัฒนาการและสถานะความรู้อย่างกว้างขวางในลักษณะนี้ก็ยังคงขาดแคลนในแวดวงวิชาการไทย งานของญัฐจรีจึงมีคุณูปการต่อแวดวงวิชาการไทยอย่างยิ่งเช่นกัน

สร้อยญา เตรรัตน์ ทบทวนความรู้และสืบสาวพัฒนาการของการศึกษาผัสสะ (senses) กล่าวได้ว่า การศึกษามิติทางสังคม-วัฒนธรรมของผัสสะเกิดขึ้นในมานุษยวิทยาก่อน แล้วขยายความสนใจไปสู่สังคมวิทยาในภายหลัง พัฒนาการของสังคม

วิทยาาสตร์สัมพันธ์กับการขยายพรมแดนความรู้ทางสังคมวิทยา ให้ไปสัมพันธ์กับมนุษยศาสตร์มากขึ้น ศาสตร์ของการตีความและศาสตร์ของปรากฏการณ์วิทยาที่ถูกเอ่ยถึงในงานของวัลเจอร์ ได้รับการพัฒนาจุดเน้นเฉพาะทางขึ้นในงานศึกษาาสตร์ ยิ่งไปกว่านั้น การศึกษาาสตร์ยังได้นำเอาการศึกษาสังคมเข้าไปสัมพันธ์กับการศึกษาสถานะทางสังคมผ่านโครงสร้างสัญลักษณ์หรือชุดความหมายทางสังคม-วัฒนธรรมของความรู้สึก และสถานะส่วนตนของผู้ปฏิบัติการทางสังคมผ่านประสบการณ์ส่วนตนของผู้คน งานทบทวนความรู้สังคมวิทยาาสตร์ของสร้อยญาจึงนับได้ว่าเป็นการชี้ให้เห็นจุดเชื่อมต่อระหว่างสังคมและปัจเจกในระดับปฏิบัติการได้เป็นอย่างดี งานศึกษาาสตร์ในแวดวงวิชาการไทยดำเนินการระยะหนึ่งแล้วก็จริง หากแต่การสำรวจความรู้อย่างครอบคลุมแบบที่สร้อยญาทำนี้ ก็ยังคงเป็นที่ต้องการในแวดวงวิชาการไทย

ผลงานของ ภาสกร อินทุมาร และ กฤติยา กาวีวงศ์ เป็นตัวอย่างของการที่ศาสตร์อื่นให้ความสนใจต่อการศึกษาสังคม-วัฒนธรรม ตามแนวทางของสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ภาสกรสำรวจพัฒนาการของการแลกเปลี่ยนความรู้และแนวทางการเข้าใจสังคมของศาสตร์การละครกับสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ภาสกรชี้ให้เห็นว่า ศาสตร์ของการละครไม่ได้ไกลจากศาสตร์สังคม แม้ว่าภาสกรจะหยิบเอางานของเออร์วิง กอฟฟ์แมน (Erving Goffman) และงานของวิกเตอร์ เทอร์เนอร์ (Victor Turner) ที่มองสังคมเป็นละครมากล่าวถึง อันที่จริงกล่าวได้ว่า มโนทัศน์ทางสังคมวิทยาของสังคมวิทยากระแสหลักดั้งเดิมเองอย่างมโนทัศน์ “บทบาท” (role) “ผู้กระทำการ” (actor) ก็ล้วนแต่เป็นมโนทัศน์ที่แสดงให้เห็นความเชื่อมโยงระหว่างการละครกับการศึกษาสังคม หากแต่เมื่อละครพัฒนาไป ดูเหมือนมโนทัศน์ใหม่ๆ ทางด้านการละครกลับไม่ได้รับความสนใจโดยนักสังคมวิทยาและนักมานุษยวิทยามากนัก แต่ในฝ่ายของนักการละครแล้ว ภาสกรชี้ให้เห็นว่า วิธีวิทยาของการละครไม่เพียงช่วยให้เข้าใจสังคมแต่ยังแสดงให้เห็นถึงปัญหาสังคม วิพากษ์สังคม และอาจจะสามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสังคมได้ในที่สุด การทำงานการละครที่สัมพันธ์กับสังคมเป็นส่วนหนึ่งของแวดวงการละครในประเทศไทยมายาวนานแล้ว หากแต่งานเขียนที่รวบรวมหลักคิดต่างๆ และทบทวนให้เห็นคุณูปการของการละครต่อการศึกษาและทำงานทางสังคมอย่างเป็นระบบและครอบคลุมอย่างที่ภาสกรทำนี้ ยังคงมีจำกัดและยังต้องพัฒนาต่อไปอีก

บทความสุดท้ายในวารสารฉบับนี้ของ *กฤติยา กาวีวงศ์* กล่าวถึงกรณีศึกษาหนึ่งในพัฒนาการการทำงานภัณฑารักษ์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หากแต่ผลงานชิ้นนี้หยิบเอาเฉพาะกรณีของ “เชียงใหม่จัดวางสังคม” ในประเทศไทยทศวรรษ 1990 มานำเสนอ กฤติยาเสนอให้เห็นว่า การนำเอาศิลปะมาสัมพันธ์กับสังคมผ่านกระบวนการทำงานของภัณฑารักษ์ ได้นำแนวทางการทำงานทางศิลปะแบบใหม่มาสู่แวดวงศิลปะไทย “เชียงใหม่จัดวางสังคม” ฉีกทั้งรูปแบบ เนื้อหา และวิธีการทำงานศิลปะจากขนบการทำงานดั้งเดิมที่อยู่ในร่มเงาของศิลปะ พีระศรี และมหาวิทยาลัยศิลปากร ประเด็นที่น่าสนใจในแง่ของความสัมพันธ์ระหว่างศาสตร์คือการที่ศิลปินตั้งแต่ทศวรรษ 1990 เป็นต้นมา หันมาให้ความสำคัญกับการนำเสนอประเด็นทางสังคมและการเมืองมากขึ้น ในปัจจุบัน ศิลปินจึงมักให้ความสำคัญกับทั้งการวิจัยทางสังคมและการเมือง ไปพร้อมๆ กับการพัฒนาทักษะทางศิลปะ กล่าวได้ว่ามรดกของการศึกษาตามแนวทางนี้และมรดกของ “เชียงใหม่จัดวางสังคม” เองในประเทศไทยปัจจุบันนอกจากจะอยู่ที่สาขาวิชาสื่อศิลปะและการออกแบบสื่อ (Media Arts and Design) คณะจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่แล้ว แนวทางการทำงานลักษณะนี้ก็แพร่หลายในแวดวงศิลปะไทยปัจจุบัน งานของกฤติยาจึงวางกรอบให้เห็นพัฒนาการส่วนหนึ่งและความสำคัญของการวิจัยสังคม การทำงานภัณฑารักษ์ และการสร้างงานศิลปะ เพื่อวิพากษ์สังคมในแวดวงศิลปะไทยและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ในปัจจุบันพัฒนาการของการศึกษาทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยายังก้าวข้ามไปศาสตร์อื่นๆ อีกมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและการศึกษาโลกธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่ท้าทายการศึกษาสังคม-วัฒนธรรมไปจนถึงแก่นและการเมืองของความรู้ ผู้อ่านสามารถติดตามการศึกษาเหล่านั้นได้จาก *วารสารสังคมวิทยามานุษยวิทยา* ฉบับอื่นๆ แต่ไม่ว่าจะพัฒนาไปทางไหน ดูเหมือนว่าพัฒนาการข้ามศาสตร์ของการศึกษาสังคม-วัฒนธรรมจะต้องทำไม่เพียงการขยายพื้นที่ของการศึกษาหรือเพิ่มพูนการวิจัยไปเรื่อยๆ หากแต่ยังต้องคิดทบทวนเพื่อพัฒนาแนวคิดเกี่ยวกับสังคม-วัฒนธรรมและวิถีวิทยาในการศึกษาสังคม-วัฒนธรรมไปพร้อมๆ กันด้วย การก้าวออกไปสู่ศาสตร์อื่นๆ มีส่วนทำให้พรมแดนความเป็นศาสตร์พรมามัวมากยิ่งขึ้นก็จริง หากแต่ถึงที่สุดแล้วก็ไม่ได้ทำลายลักษณะเฉพาะตัวของแต่ละศาสตร์ เนื่องจากในการข้ามศาสตร์นั้น นักสังคมศาสตร์หรือมนุษยศาสตร์ต่างสาขาก็ล้วนยังมีความมั่นคงในศาสตร์ของตนเอง

เพียงแต่ไม่ยึดมั่นว่าศาสตร์ของตนดีที่สุดเพียงเท่านั้น แนวทางหนึ่งที่จะช่วยให้เกิดจินตนาการใหม่ๆ และวิวัฒนาการใหม่ๆ ในการศึกษาสังคม-วัฒนธรรม คือการอาศัยหลักการสำคัญในศาสตร์อื่นๆ มาพัฒนาศาสตร์ของตนเอง การสร้างบทสนทนาข้ามศาสตร์จึงไม่ใช่เพียงการผสมผสานศาสตร์ต่างๆ เข้าด้วยกันหรือเพียงแค่นำนักวิจัยจากศาสตร์ที่แตกต่างกันมาทำงานร่วมกันเท่านั้น หากแต่ยังต้องนำเอาหลักการพื้นฐานของศาสตร์อื่นๆ มาเป็นแนวทางให้แก่การศึกษาตามศาสตร์ที่ตนถนัดคุ้นเคย ดังที่บทความต่างๆ ใน *วารสารสังคมวิทยา มานุษยวิทยา* ฉบับนี้ให้แนวทางไว้

รายการอ้างอิง

- Durkheim, Émile. 1895 (1938). *The Rules of Sociological Method*. Chicago: University of Chicago Press.
- Malinowski, Bronislaw. 1922 (1953). *Argonauts of the Western Pacific: An account of native enterprise and adventure in the Archipelagoes of Melanesian New Guinea*. New York: Sutton.
- Mintz, Sidney. 1985. *Sweetness and Power: The place of sugar in modern history*. New York: Viking.
- Wolf, Eric. 1982. *Europe and the People without History*. Berkeley: University of California Press.